

СИДР ВОРОБКЕВИЧ – ПЕРШИЙ БІОГРАФ МИХАЙЛА ВЕРБИЦЬКОГО

інтелектуальне підґрунтя композиторської думки митців Закарпаття другої половини ХХ ст.

1. Василенко З. *Закарпатські народні пісні // Закарпатські народні пісні / Упоряд., передм. та прим. З.І. Василенко.* – Київ: Вид-во АН УРСР, 1962. – С. 9.

2. Гошовский В. *Украинские песни Закарпатья.* – Москва: Советский композитор, 1968. – 479 с.

3. Грін О. *Музичний Ренесанс Підкарпаття (20-ті – перша половина 40-х років ХХ ст.) // Новини Закарпаття.* – 23 листопада 1995. – С. 6.

4. Колесса Ф. *Народнопісенні мелодії українців Закарпаття // Музикознавчі праці.* – Київ: Музична Україна, 1970.

5. Мадяр-Новак В.В. *З історії збирання народних пісень на території Південних Карпат (сучасної території Закарпатської області) // Русинський світ: Науково-популярний збірник / Укладачдач М.П. Макара.* – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. – 152 с.

6. Мадяр-Новак В.В. *Народний учитель (до 100-річчя з дня народження Петра Світлика) // Календар “Просвіти” на 2001.* – Ужгород, 2000. – С. 55 – 57.

7. Пагуля В. В. *Я світ узрів під Бескидом... Сторінки історії.* – Ужгород: Карпати, 1993. – 227 с.

8. Русинко І. *Юрій Юрійович Костюк та його 65-річчя (Науковий збірник музею української культури у Свиднику / За редакцією Івана Русинка (відділ української літератури в Пряшеві).* – Свидник, 1980. – 670 ст. з іл.

9. *Українські Карпати: Матеріали Міжнародної наукової конференції “Українські Карпати: етнос, історія, культура”.* – Ужгород: Карпати, 1993. – 610 с.

10. Хланта В.І. *Роль учених центральної України та Галичини в розвитку фольклористики на Закарпатті // Українські Карпати. Матеріали міжнародної конференції “Українські Карпати: етнос, історія, культура”.* – Ужгород: Карпати, 1993. – С. 522 – 535.

11. Чорі Ю. *Прикмети і повір'я отчого подвір'я (Прогностика, прислів'я, приповідки, прикмети та повір'я, пов'язані з навколишньою природою та народним обрядово-звичаєвим календарем) / Упоряд. М. Гавриленко та В. Сивохін.* – Ужгород. – 1994. – 536 с.

Уляна Молчко, доцент кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

СИДР ВОРОБКЕВИЧ – ПЕРШИЙ БІОГРАФ МИХАЙЛА ВЕРБИЦЬКОГО

У дослідженні аналізується музикознавча стаття видатного українського митця Сидора Воробкевича, присвячена творцю національного гимну “Ще не вмерла Україна” Михайлу Вербицькому.

Постановка проблеми. Цього року виповнюється 170 років від дня народження визначного будителя української громадськості, священика, письменника, композитора, диригента, музично-культурного діяча Сидора Воробкевича (1836 – 1903). У когорті західноукраїнських митців старшого покоління, з котрих вирізняються М. Вербицький, І.Лаврівський, В. Матюк, А.Вахнянин “С. Воробкевичу належить почесне місце як невтормному й активному просвітителю і єдиному в минулому столітті композиторові Буковини” [2, 42]. Його внесок у вокальну, хорову, драматичну та інструментальну музику є вагомий, а велика популярність композицій художника серед мистецьких колективів минулого століття і першої чверті ХХ ст. свідчить про життєвість і

художню цінність більшості цих творів. Незаперечна заслуга громадсько-культурного діяча передусім у тому, що він залишив ряд науково-популярних статей про визначних композиторів. Важливим внеском у розвиток музикознавчої думки була ґрунтовна публікація, присвячена Михайлу Вербицькому. У науковій літературі радянських і сучасних часів про неї згадується тільки фрагментарно.

Аналіз досліджень. Постає С. Воробкевича, як і творча спадщина митця, привертала увагу дослідників національного культурного життя. Йому присвячено ряд праць провідних музикознавців М. Білинської [1; 2], Я.Сорокера та П.Никоненка [10], А.Кушніренка [9], О.Яцківа [11]. Проте в них детально не висвітлюється вже

зазначена праця, яка є важливим внеском у розвиток національної музикознавчої та педагогічної думки на західноукраїнських землях.

Мета публікації – привернути увагу культурно-освітньої громадськості до першого біографа автора державного гімну України, ґрунтовно проаналізувати статтю С. Воробкевича “Михайло Вербицький” та визначити її музикознавчу цінність.

Виклад основного матеріалу. Багатогранна діяльність С. Воробкевича відіграла важливу роль у культурно-освітньому житті Буковини ХІХ століття. Отримавши освіту в духовній семінарії в Чернівцях, він у 1861 році висвятився і починає служити на парафіях та вчителювати в гуцульських та буковинських селах. Тут митець вивчає і збирає фольклор краю. Результатом етнографічної праці стала його стаття “Наша народна пісня” (1865р.). У цей час С. Воробкевич розпочинає літературну працю. Перша збірка письменника вийшла друком у 1863 році. Серед найбільш відомих віршів буковинського просвітителя – “Моя Буковино”, “Збудилась Русь”, “Мово рідна”, “Іван Підкова”, “Руська пісня”, “То наші любі високі Карпати”, “Де серце моє”, “Рідний край”. Свої твори автор підписував псевдонімом Данило Млака.

Музичний шлях С. Воробкевич розпочав як аматор, а завершив як відомий композитор. Закінчивши Віденську консерваторію з дипломом викладача співів і хорового диригента, він у 1868 році повертається до Чернівців, де виступає з лекціями та статтями про музичне мистецтво, активно працює з хоровими колективами. Саме для них було створено понад 400 творів. Це літургійні пісні та псалми, вокальні композиції на тексти Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича, Я. Головацького, а також на власну поезію.

Особливе місце в його хоровій творчості займають музичні речі на вірші Т. Шевченка. С. Воробкевич є одним з перших західноукраїнських митців, який звернувся до поезії Кобзаря. Він видає у 1906 році збірку “12 пісень на хори мужеські а саррелла до слів Тараса Шевченка”, куди увійшли наступні композиції: “Заросли шляхи тернами”, “Минають дні”, “Треті півні”, “Три шляхи”, “Ой чого ти почорніло”, “Та не дай, Господи, нікому”, “Огні горять”, “І широкою долину”, “Тече вода з-під явора”, “Титарівна-Немирівна”, “Утоптала стежечку”, “Вип’єш першу”, “Думи мої”. М. Білинська відзначає, що “у цих творах найяскравіше виступають індивідуальні риси хорового письма композитора. Воробкевич звернувся, в основному, до ліричних поезій

Шевченка. При цьому музика його ніде не втрачає свого фольклорного ґрунту. Мелос Воробкевича часом елегійний, з елементами болісного самозаглиблення. Композитор ніби милується оразами туги, жалю” [2, 19].

Поряд з хорами на слова Кобзаря стоять композиції митця на тексти Івана Франка: “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”, дві веснянки “Весно, що за чудо” і “Розвивайся, лозо, борзо”. Оригінальними є хорові твори на власну поезію: “Збудилась Русь”, “Над Прутом у лузі”, “Там, де Татран круто в’ється”, “Заграй ми, цигане старий”, “Сині очі”, “На чужині загибаю”.

У 1889 році С. Воробкевич видає збірку дитячих пісень під назвою “Співаник для шкіл народних”, котрий став єдиним на Буковині методичним посібником для вчителів музичної грамоти і співів у школах. Цінним також є його підручник з теорії і гармонії музики.

До вокального доробку композитора належить понад 40 романсів та пісень для голосу в супроводі фортепіано або гітари і 20 ансамблів, дуетів, квартетів. Серед них вирізняються “В моєї мамі зільничок”, “Буковина дорога”, “Марія”, “Блоха”, “До тих вражих Топорівців” та інші. Ряд камерно-вокальних творів написано Воробкевичем на молдавські, румунські, німецькі тексти. У 1870 році з’явилася його збірка романсів і дуетів “Квітки з Буковини” на слова В. Александрі, Д. Петріно, В. Бумбака.

У творчій спадщині митця музика для театру посідає особливе місце. Оригінальних музично-драматичних творів у Воробкевича 26. Це “Козак-бандурист”, “Гнат Приблуда”, “Убога Марта”, “Новий двірник”, “Блудний син”, “Янош Ішпенгазі”, “Каспар Румпельмаєр”, “Золотий мопс”.

У другій половині ХІХ століття у Західній Україні все більше зростає потреба у вітчизняному інструментальному репертуарі. С. Воробкевич береється до написання дрібних творів для гітари, цитри, фортепіано, а також для скрипки або віолончелі в супроводі фортепіано. До найбільш популярних композицій автора можна віднести: кадрили “Розголоси з України”, “Травнева композиція”, “Розголоси з Буковини”, “Траурний марш”, кадрили “Ехо з-над Прута”, “Мазурка-полька”, “Гліссе-полька”. Митець працював і в галузі інструментального ансамблю. Назвемо два твори для віолончелі і фортепіано, кілька скрипкових дуетів, “Лукаш-польку” для смичкового квартету і три п’єси для квінтету. Композитор у своєму доробку має ряд оркестрових творів: “Серенада” d-moll для камерного оркестру, марші “Розголоси” для повного симфонічного і духового оркестрів.

С. Воробкевич здійснював активну педагогічну та культурно-освітню діяльність. Початкову музичну освіту одержали від нього відомий український діяч Євсей Мандичевський, Порфирій Бажанський та один із зачинателів румунської професійної музики Чіпріян Порумбеску.

Митець часто виступав з лекціями про музику, писав науково-популярні статті на різні теми, котрі друкував у чернівецьких, львівських, віденських газетах і журналах. Високо оцінюючи творчість митців “перемиської школи” та будучи їх послідовником, Сидір Воробкевич уперше в музикознавчій літературі звертається до постаті Михайла Вербицького і пише біографію цього визначного композитора. Життєпис автора гимну “Ще не вмерла Україна” публікується упродовж тривалого часу в різних часописах. Наприкінці 70-х років виходить цикл статей митця під назвою “Наші композитори”, де він знайомить буковинську громадськість з російським композитором М. Глінкою. Як продовження цієї публіцистичної добірки, автор подає в газеті “Родимий литок” № 11 – 12 за 1879 рік велику статтю про Михайла Вербицького, яка стала “стала важливим вкладом в українську музикознавчу справу” [6; 7].

С. Воробкевич з властивим йому літературним хистом розпочинає її поетичним вступом. Ось як звучать перші рядки: “Кому не відома співучість нашого народу? В нього тих пісень, мов яскравих зірок на блакитному небі, мов того різнобарвного цвіту на руській розкішній ниві-сіножаті!” [6, 1]. Автор підкреслює, що “тісня – се найвірніша товаришка нашої людини від її колиски до самої могили” [6, 1]. Але щоб цей український мелос не загинув, “багато зусиль приклав народ та руські співці-трубадури, які зберегли його, як святу спадщину і залишили преславний пам’ятник своїм нащадкам” [6, 2].

С. Воробкевич відзначає велику працю, котру здійснили відомі етнографи: Кароль Ліпінський, Антон Коціпінський, Микола Лисенко. Вони збирали та впорядковували мелодії у збірники.

Далі автор описує складний стан українського хорового мистецтва, котре в той час базувалося на фольклорному ґрунті та на релігійній музиці. Через численні утиски владою руська церква не могла стати рушієм для розвитку церковного співу. Цей стан застою в професійному мистецтві був зумовлений відсутністю до 1860 року в Галичині театру, який би сприяв розвитку літератури та музики, а тим самим і народної просвіти.

Отже, “першим мужем, – як зазначає

С. Воробкевич, – хто вивів Галичині церковну і світську музику з її ембріонального стану на вище становище і вказав своїм наступникам у тому мистецтві подальший шлях до безконечного едему тонів, був Михайло Вербицький, славнозвісний галицько-руський композитор” [6, 17]. Констатуючи місце народження композитора, буковинський митець вказує на с. Улюч Добромильського повіту. Це твердження є помилковим. На сьогодні встановлено Здіславом Будзинським, на запит Ю. Ясіновського, що Вербицький народився 4 березня 1815 року в с. Руський Явірник Бірманського деканату біля Перемишля [3, 65 – 68].

С. Воробкевич наголошує, що значий виховний вплив на Михайла і його брата Володислава мав єпископ І. Снігурський, який опікувався хлопцями після смерті їх батька. Саме тут, у Перемишлі, майбутній композитор навчається хорового мистецтва під керівництвом Алоїза Нанке. Велике враження на юнака справили твори Д. Бортнянського, музична мова котрого стала для нього творчим дороговказом. У 1834 році М. Вербицький поступає до Львівської духовної семінарії, відвідує перший рік філософії і починає вперше займатися церковними композиціями. В цей час він оволодіває грою на гітарі і за її допомогою компонує усі твори. Пізніше він створює школу гри на гітарі. Закінчивши екстерном семінарію у 1838 році, М. Вербицький одружується. Митець заробляв собі на життя винятково лекціями з музики та викладанням співу чи гри на гітарі у Вірменському монастирі Бенедиктином. Після смерті дружини в 1839 році він повертається до Перемишля, де отримує посаду консисторського курсора. Під керівництвом директора хору латинської катедри Ф. Лоренцо, Вербицький вивчає науку контрапункту та інструментальної композиції. До цього часу належать: літургія для мішаного хору, оперетка “Триць Мазниця”, симфонії для оркестру. Одружившись вдруге у 1848 році, вступає знову до семінарії і у 1850 році був висвячений. Вербицький отримує парафію у селах Завадові, Залужна-Стрілок, а з 1852 року – в Млинах. Тут помирає його друга жінка, залишивши йому сина Михайла. 6 січня 1870 року композитор помер.

С. Воробкевич у статті про М. Вербицького вперше описує творчу спадщину цього визначного митця, який “причинився дуже багато до музикального розвою і руху на Галицькій Русі” [7, 168]. Він написав: 22 пісні для чоловічого хору на тексти Т. Шевченка, Ю. Федьковича, І. Гушалеви́ча, дві латинські літургії, музику для

театральних вистав – “Панщина” Ю. Желехівського; “Галя”, “Підгоряни”, “Вузькі черевики”, “Сільські пленіпотенти” І. Гушалевича; 12 симфоній, “Заповіт” на вірші Кобзаря; релігійна музика: “Іже Херувими”, “Святий Боже”, “Тебе поем”. З вищеназваних творів за сприяння В. Матюка надруковані були лише “Підгір’яни” та “Заповіт”. Про особливості релігійної музики Воробкевича зазначає, що “у всіх церковних творах Вербицького за примічано дійсний релігійний настрій, чистий стиль, взірцеву форму, і фігурацію; склад періодів, мотивів і модуляцій суть всюди природні, не пересажені” [7, 187]. Про його світські композиції буковинський митець пише, що вони “відзначаються патріотично-народним настроєм, гарною формою, чудовою концепцією і незвичайною теплою” [7, 187]. Найвище серед них піднявся народний гімн “Ще не вмерла Україна”.

Цікавим є висловлювання першого біографа про Вербицького як людину: “був від всіх люблений і поважний. Був се муж хорошого лиця, веселого темпераменту і взірцевого характеру” [7, 188].

Дуже поетично завершує С. Воробкевич свою статтю: “В приходстві Млинів стоїть в огорожі церковній серед вишень і черешень скромна могила, під нею спочивають тліні останки великого нашого музиканта Михайла Вербицького. Тихо дрімає там того серце, що так живо і гаряче відчувало і свої чувства в прекрасних тонах виливало... Тихенько, щоби не переривати тої дрімоти, стоїть там в головах плачуча береза, а в ногах хрещений барвінок, і лиш ясними ночами, як свавольний вітерець з березою і барвінком полоскоче, присуваються тобі, земляче, знакомі звуки... то мелодії і акорди нашого безсмертного Вербицького; нищечком складаєш ти тоді твої руки і засилаєш Богу щирю молитву за упокій душі одного з найлучших синів Галицької Русі” [7, 188].

Стаття “Михайло Вербицький” буковинського композитора вдруге була надрукована в “Ілюстрованому календарі товариства “Просвіта” за 1885 рік, але в скороченому варіанті [4, 80 – 82]. Вже після смерті С. Воробкевича її публікують в “Ілюстрованому музичному календарі” за 1907 рік. У примітках редактор Р. Зарицький наголошує на важливості відродження пам’яті про українських композиторів, тому вважає за потрібне надрукувати ще раз для “багатьох любителів музики... коротку біографію М. Вербицького-композитора, вельми гарно записано в історії розвитку русько-народної музики і одного з перших піонерів на сій ниві в 19 століттю, – пера

Ісидора Воробкевича (Д. Млаки). Погляд автора на музичну творчість Вербицького з ходи часу зовсім не стратив вартости” [5, 67 – 69].

Висновки. Ця музикознавча праця С. Воробкевича, про автора гімну України, стала ґрунтом для нових, глибших досліджень життєвого та творчого шляху М. Вербицького. У 1998 році виходить у львівському видавництві “Місіонер” монографія Марії Загайкевич “Михайло Вербицький: Сторінки життя і творчості”, яка підносить на високий рівень одного із фундаторів національної культури [8]. Публікація буковинського митця має вагомий педагогічний значення, її вивчення сприяє вихованню майбутнього покоління.

Багатогранна діяльність С. Воробкевича відіграла важливу роль у культурному житті Буковини ХІХ століття, а його твори збагатили музичну скарбницю українського мистецтва.

1. Білинська М. І. *Воробкевич*. – Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 32 с.

2. Білинська М. *Сидір Воробкевич*. – Київ: Музична Україна, 1982. – 46 с.

3. Будзинський З. *Де і коли народився композитор Українського гімну? // Бібліографія українознавства: Бюлетень Комісії української бібліографії Міжнародної асоціації україністів*. – Вип. 2: Бібліографія та джерела музикознавства. – Львів, 1994. – С. 66 – 69.

4. *Воробкевич С. Михайло Вербицький // Ілюстрований календар товариства “Просвіта” на рік звичайний 1885*. – Львів: НТШ, 1884. – С. 80 – 82.

5. *Воробкевич С. Михайло Вербицький // Ілюстрований музичний календар на рік звичайний 1907*. – Львів, 1906. – С. 67 – 69.

6. *Воробкевич С. Наші композитори // Родимий листок*. – Чернівці. – 1879. – №11. – С. 170 – 172.

7. *Воробкевич С. Наші композитори // Родимий листок*. – Чернівці. – 1879. – №2. – С. 186 – 189.

8. *Загайкевич М. Михайло Вербицький: Сторінки життя і творчості*. – Львів: Місіонер, 1998. – 145 с.

9. *Кушніренко А. Буковинський жайворонко! // Культура і життя*. – 1986. – 8 червня.

10. *Сорокер Я., Никоненко П. Сидір Воробкевич // Музика*. – 1974. – № 3. – С. 28.

11. *Яцків О. Повернення із забуття // Культура і життя*. – 1993. – 17 квітня.